

BARKAMOL AVLOD TARBIYASIDA ABDULLA AVLONIY IJTIMOIIY-FALSAFIY QARASHLARI

Bahronov Bahriddin Bo'riyevich

Buxoro muhandislik-texnologiya instituti tadqiqotchisi

Annotatsiya

Inson kamolotini manaviyatsiz, ma'naviy madaniy merossiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Ma'naviyat rivojini esa kishilik jamiyatining olg'a intilishsiz anglab bo'lmaydi. Biri ikkinchisiga chambarchas bog'liqdir. Buning uchun esa ajdodlar ma'naviy merosini, ularning tarixiy madaniyatga qo'shgan hissasini o'rganish, ular ilgari surgan ma'rifatparvarlik g'oyalari ilmiy asosda talqin etish va ta'lim-tarbiya sohasida keng foydalanish yosh avlodni milliy istiqbol g'oyalari ruhida tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: Tarbiya, g'oya, siymo.

SOCIO-PHILOSOPHICAL VIEWS OF ABDULLA AVLONI IN THE EDUCATION OF A PERFECT GENERATION.

Annotation

Human maturity cannot be imagined without spirituality and spiritual cultural heritage. The development of spirituality cannot be understood without the progress of human society. One is closely related to the other. For this, it is necessary to study the spiritual heritage of the ancestors, their contribution to the historical culture, to interpret the ideas of enlightenment put forward by them on a scientific basis, and to use them widely in the field of education in the spirit of national independence ideas of the young generation. plays an important role in education.

Key words: education, idea, figure.

Ilmiy madaniyat xazinasiga ulkan hissa qo'shgan shunday siymolardan biridir Abdulla Avloniy muqaddas zaminimizda tavallud topib, voyaga etgan, o'z hayoti va faoliyati bilan nafaqat tarixda, ayni vaqtda bashariyatning bugungi taraqqiyot sahifalarida ham o'chmas iz qoldirgan, biz fahr va g'urur bilan esga oladigan buyuk mutafakkir.

Abdulla Avloniy 1878 yil 12 iyulda Toshkentning Mergancha mahallasida tug'ildi. 7 yoshidan maktabda, 12 yoshidan madrasada tahsil oldi.

Ma'lumki, Avloniy yashab ijod etgan davr yurtimiz tarixining eng og'ir, ulkan yo'qotishlar va chuqur tanazzul davriga to'g'ri keldi. Shunday bo'lsa-da, Abdulla Avloniy o'tgan asrning 20-yillarida xalq maorifi va madaniyati taraqqiyotida ishtirok etibgina qolmay, bolalar adabiyoti, o'zbek milliy teatri, dramaturgiyasi, matbuoti rivojiga ham ulkan hissa qo'shdi.

Uning hayoti va ijodiga nazar tashlasak, ko'z o'ngimizda o'z xalqiga sadoqat bilan xizmat qiladigan, uni yuksaklarga ko'taradigan komil inson tarbiyasiga, uning ma'naviy qiyofasini shakllantirishga butun umrini baxshida etgan tabarruk siymo g'aydalanadi.

Abdulla Avloniy maktablar uchun «Adabiyot yoxud milliy she'rlar», «Birinchi

muallim», «Turkiy guliston yoxud axloq», «Ikkinchi muallim», «Maktab gulistoni» kabi darslik va o'qish kitoblarini yaratdi. Qur'oni karim suralaridan, hadisi shariflardan namunalar berilish bilan bir vaqtda, o'zbek xalqining boy pedagogik merosi – ertak, maqol, topishmoq va didaktik hikoyalardan unumli foydalanilgan bu kitoblar xalq orasida ma'lum va mashhur bo'lgan. Abdulla Avloniy pedagogikaga oid asarlarida ham, publitsistik maqolalari, she'r va dramalarida ham dunyo xalqlari madaniyatini, ilm-fanni, maktab va maorifni ulug'lab, xalqni ilmli, madaniyatli bo'lishga undadi [1].

Mamlakat taraqqiyoti, davlatning qudratli bo'lishi yosh avlod tarbiyasiga har jihatdan bog'liq deb hisoblagan alloma tarbiya xususiy emas, milliy, ijtimoiy ishdir degan to'xtamga keladi.

Tarbiyani keng ma'noda tushungan Avloniy uni birgina axloq tarbiyasi bilan chegaralab qo'ymaydi. U avvalo bolaning sog'lig'i haqida g'amxo'rlik qilish lozimligiga e'tibor qaratadi. Avloniyning fikricha, sog'lom fikr, yaxshi axloq, ilm-ma'rifatga ega bo'lish uchun avvalo tan salomatligi zarur. Bolalarda fikrlash qobiliyatini o'stirish, dunyoqarashini shakllantirish muallimlarning diqqatlariga suyalgan, vijdonlariga yuklangan muqaddas vazifadur. Negaki fikrning quvvati, ziynati, kengligi, muallimning tarbiyasiga bog'liqdur, deydi alloma.

Shu bilan birga, Avloniy ta'lim va tarbiya uzviy bog'liq jarayonlar ekanini ham ta'kidlaydi: «Dars ila tarbiya orasida biroz farq bor bo'lsa ham, ikisi bir-biridan ayrilmaydurgan, birining vujudi biriga boylangan jon ila tan kabidur»[2].

Avloniy insonga yaxshilik va ezgulik faqat ilm egallash orqali singadi degan qat'iy fikrni bildiradi. Ilmli, ezgu g'oya ruhida tarbiyalangan kishidagina vatan tuyg'usi shakllanadi, ona yurti va ona tiliga muhabbat uyg'onadi, sadoqati qaror topadi. Bu fazilatlarisiz komil insonni tasavvur etib bo'lmaydi.

Insonning kamoloti ezgu maqsadga yo'naltirilgan tarbiyaga bog'liqligiga ishongan Avloniy uzil-kesil «Tarbiya yo hayot – yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat – yo falokat masalasidur» degan xulosaga keladi.

Ilmning jamiyat taraqqiyotidagi rolini yuksak baholagan Abdulla Avloniy «Turkiy guliston yoxud axloq» asarida bunday deydi: «Ilm – dunyoning izzati, oxiratning sharofatidir. Ilm inson uchun g'oyat oliy va muqaddac bir fazilatdur. Zeroki, ilm bizga o'z ahvolimizni, harakatimizni oyina kabi ko'rsatur. Zehnimizni, fikrimizni qilich kabi o'tkur qilur. Ilmsiz inson mevasiz daraxt kabidur» [3].

Yurt ravnaqi avvalo uning farzandlariga, ularning ma'naviy va jismoniy kamolotiga bog'liqdir. Shu bois Abdulla Avloniy yoshlarni ilm, foydali hunar egallashga, kitob mutolaasiga undaydi. «Shariatimizda qaysi ilmga muhtoj bo'lsak, shuni bilmak bizga farzdir. Shuning uchun o'qimak, bilmak zamonlarini qo'ldan bermay, vujudimizning dushmani bo'lgan jaholatdan qutulmakg'a jonimiz boricha sa'y qilmagimiz lozimdur», – deya yoshlarni vaqtning qadriga etishga, imkon qadar ko'proq ilm egallashga chorlaydi. Uning fikricha, ilm agar jamiyat manfaatiga xizmat qilmasa, xalq farovonligi yo'lida qo'llanmasa, u o'likdir.

Avloniy so'zlashuv odobiga ham alohida e'tibor beradi. U so'zning inson qadr-qimmatini belgilashdagi mohiyatini yuqori baholab, «so'z insonning daraja va kamolini, ilm va fazlini o'lchab ko'rsatadurgon tarozusidir. Aql sohiblari kishining dilidagi fikr va niyatini, ilm va quvvatini, qadr va qiymatini so'zlagan so'zidan bilurlar», – deydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Авлоний А. Танланган асарлар. 1-жилд. – Т.: «Маънавият», 1998.
2. «Туркестанский сборник». Том 361. – С. 138.
3. Бехбудий М. Мунозара ҳақида // Туркистон вилоятининг газети. 1911, 29 сентябрь. 73-сон.